

Helsingfors/Mariehamn 23.7.2026

Nr 23/26

Hänvisning Ålands lagtings skrivelser
3.6.2026, nr 170 och 172/2026.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över följande av lagtinget 3.6.2026 antagna landskapslagar:

- 1) Landskapslag om tillsyn över artificiell intelligens.
- 2) Landskapslag om ändring av 1 och 4 §§ landskapslagen om marknadskontrollen av vissa produkter.

Ålandsdelegationen avger i det följande ett gemensamt utlåtande över ovan nämnda landskapslagar.

Landskapslagarnas huvudsakliga innehåll

Landskapslagen om tillsyn över artificiell intelligens innehåller bestämmelser som kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1689 om harmoniserade regler för artificiell intelligens och om ändring av förordningarna (EG) nr 300/2008, (EU) nr 167/2013, (EU) nr 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 och (EU) 2019/2144 samt direktiven 2014/90/EU, (EU) 2016/797 och (EU) 2020/1828 (nedan *AI-förordningen*).

I förarbetena till landskapslagstiftningen redogörs för AI-förordningen och unionens harmoniseringslagstiftning av betydelse för AI-förordningen. Av redogörelsen framgår också det nationella

handlingsutrymme som AI-förordningen tillåter (lagförslag nr 15/2025-2026, kapitel 2).

Landskapslagens innehåll är indelat i sex kapitel:

- a) allmänna bestämmelser (1 kap.),
- b) tillsynsmyndigheter (2 kap.),
- c) anmälade myndighet och anmälda organ (3 kap.),
- d) anmälan för vissa AI-system med hög risk (4 kap.),
- e) tillsyn och efterlevnadskontroll (5 kap.),
- f) särskilda bestämmelser (6 kap.).

I landskapslagen (2017:37) om marknadskontrollen av vissa produkter (nedan *marknadskontrollagen*) görs vissa ändringar som gör marknadskontrollagens bestämmelser tillämpliga på den nya lagen om tillsyn över artificiell intelligens samt tydliggör att landskapsregeringen och Datainspektionen är tillsynsmyndigheter över AI inom ramen för marknadskontrollregleringen.

Avsikten är att landskapslagstiftningen ska träda i kraft så snart det är möjligt.

AI-förordningen trädde i kraft den 2 augusti 2024 och börjar tillämpas i etapper. Enligt artikel 1.1 i AI-förordningen syftar förordningen till att förbättra den inre marknadens funktion och främja användningen av människocentrerad och tillförlitlig artificiell intelligens (AI), samtidigt som en hög skyddsnivå säkerställs för hälsa, säkerhet och grundläggande rättigheter som fastställs i stadgan, inbegripet demokrati, rättsstatens principer och miljöskydd, mot de skadliga effekterna av AI-system i unionen, och att stödja innovation.

Enligt artikel 1.2 i AI-förordningen fastställs i förordningen

- a) harmoniserade regler för utsläppande på marknaden, ibruktagande och användning av AI-system i unionen,
- b) förbud mot vissa AI-användningsområden,
- c) särskilda krav för AI-system med hög risk och skyldigheter för operatörer av sådana system,
- d) harmoniserade transparensregler för vissa AI-system,
- e) harmoniserade regler för utsläppande på marknaden av AI-modeller för allmänna ändamål,
- f) regler om marknadsövervakning, marknadskontroll, styrning och kontroll av efterlevnad,
- g) åtgärder till stöd för innovation med särskild inriktning på små och medelstora företag, inbegripet uppstarts företag.

I AI-förordningens artikel 3.1 definieras AI-system som ett maskinbaserat system som är utformat för att fungera med varierande grad av

autonomi och som kan uppvisa anpassningsförmåga efter införande och som, för uttryckliga eller underförstådda mål, drar slutsatser härledda från den indata det tar emot, om hur utdata såsom förutsägelser, innehåll, rekommendationer eller beslut som kan påverka fysiska eller virtuella miljöer ska genereras.

I riket har lagen om tillsyn över vissa system för artificiell intelligens (FFS 1377/2025) trätt i kraft den 1 januari 2026. Lagen innehåller bestämmelser som kompletterar AI-förordningen.

Lagstiftningsbehörigheten

Lagstiftningsbehörigheten för de rättsområden som landskapslagstiftningen gäller faller inom flera regleringsområden enligt självstyrelselagen. Lagstiftningen har ett starkt samband med konsument- eller produktsäkerhet och marknadskontroll. AI-förordningen är huvudsakligen en produktsäkerhetslagstiftning som fastställer harmoniserade regler som är tillämpliga för utsläppande på marknaden, ibruktagande och användning av AI-system.

Enligt självstyrelselagens 59 b § 1 mom. är lagstiftningsbehörigheten och behörigheten i förvaltningsärenden för Ålands del fördelad mellan landskapet och riket på det sätt som anges i självstyrelselagen när åtgärder vidtas i Finland med anledning av beslut som har fattats inom Europeiska unionen. Det förhållandet att medlemskapet i Europeiska unionen och att en del av lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet som avser landskapet utövas på EU-nivå påverkar inte behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket när unionsrätten genomförs på nationell nivå (RP 18/2002 rd, s. 18).

Enligt förarbetena till den gällande självstyrelselagen ska landskapet ha lagstiftningsbehörighet i fråga om produktsäkerhet (RP 73/1990 rd, s. 74). Landskapslagstiftning om marknadskontrollen av vissa produkter har ansetts hänföra sig till flera lagstiftningsområden. Det mest centrala området är näringsverksamhet. Enligt 18 § 22 punkten självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om näringsverksamhet med beaktande av vad som stadgas i 11 §, 27 § 2, 4, 9, 12–15, 17–19, 26, 27, 29–34, 37 och 40 punkten samt 29 § 1 mom. 3–5 punkten, dock så att även lagtinget har behörighet att vidta åtgärder för att främja sådan näringsverksamhet som avses i de nämnda punkterna.

Således är utgångspunkten att landskapslagstiftningen huvudsakligen gäller angelägenheter som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet (se bl.a. HD 31.3.2017, OH2017/35 och ÅD 5/17 samt HD 29.4.2026, KKO-HD/309/2026 och ÅD 8/26).

Till den del bestämmelser i landskapslag utgör riksbehörighet, kan de med stöd av 19 § 3 mom. i självstyrelselagen intas i landskapslagstiftningen. Upptagande av stadganden som i sak

överensstämmer med motsvarande stadganden i rikslag medför inte ändring i fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet (se också ÅD 10/25).

Enligt självstyrelselagens 27 § 1 punkt hör stiftande, ändring och upphävande av grundlag samt avvikelser från grundlag till rikets behörighet. Därför bör även förenligheten med grundlagen bedömas.

I 1 § i landskapslagen om tillsyn över artificiell intelligens föreskrivs om landskapslagens tillämpningsområde. Enligt landskapslagens 1 § 1 mom. innehåller lagen bestämmelser som kompletterar AI-förordningen. AI-förordningen är i princip direkt tillämplig rätt, men förutsätter att kompletterande nationell lagstiftning utfärdas.

Enligt landskapslagens 1 § 2 mom. tillämpas landskapslagen i enlighet med tillämpningsområdet i artikel 2 i AI-förordningen. I AI-förordningens artikel 2.1 anges vilka aktörer och personer som förordningen är tillämplig på. Det handlar främst om leverantörer som släpper ut AI-system på marknaden, tillhandahållare av AI-system, importörer och distributörer av AI-system samt berörda personer som befinner sig i unionen. I artikel 2 finns ytterligare bestämmelser som avgränsar och definierar AI-förordningens tillämpningsområde.

Enligt landskapslagens 1 § 3 mom. tillämpas lagen inte på Ålands lagting och till lagtinget ansluten förvaltning. Bakgrunden till avgränsningen är lagtingets bedömning att det är maktfördelningsmässigt problematiskt att lagtinget och till denna ansluten förvaltning tas in i tillämpningsområdet för en lagstiftning vilken utser landskapsregeringen eller andra under denna lydande myndigheter till tillsynsmyndighet med därtill hörande förordningsbemyndigande (lagförslag nr 15/2025-2026, s. 46). Tidigare har i lagstiftningskontrollen hänvisats till att den lagstiftande makten inom självstyrelsens behörighet och regeringsmakten i landskapet är uppdelade mellan lagtinget och landskapsregeringen enligt samma grundläggande principer som maktfördelningen mellan riksdagen och statsrådet i riket (HD 7.4.2025, KKO-HD/258/2025). Mot bakgrund av grundlagsutskottets bedömningar av riksdagens ställning i förhållande till rikslagstiftning som kompletterar AI-förordningen ser Ålandsdelegationen inget hinder för 1 § 3 mom. i landskapslagen (GrUU 33/2025 rd, s. 6–7).

Enligt landskapslagens 3 § 1 mom. ska lagen enbart tillämpas på operatörer och berörda personer vilka omfattas av AI-förordningens tillämpningsområde till den del som dessa bedriver verksamhet eller i övrigt faller inom ramen för Ålands lagstiftningsbehörighet. I lagförslaget har redogjorts för behörighetsfördelningen och hur särskild EU-lagstiftning förhåller sig till denna inom AI-förordningens tillämpningsområde (lagförslag nr 15/2025-2026, s. 39-42).

I landskapslagens 3 § 2 mom. hänvisas till bestämmelser om marknadskontroll i Europaparlamentets och rådets förordning (EU)

2019/1020 om marknadskontroll och överensstämmelse för produkter och om ändring av direktiv 2004/42/EG och förordningarna (EG) nr 765/2008 och (EU) nr 305/2011 (nedan *EU:s marknadskontrollförordning*) samt i AI-förordningen. I 3 § 3 mom. hänvisas till det som föreskrivs i marknadskontrollagen.

I landskapslagens 3 § 4 mom. hänvisas till bestämmelser om produkter vilka utgör i artikel 6.1 i AI-förordningen avsedda AI-system med hög risk eller innehåller en säkerhetskomponent som är ett AI-system som ingår i en bilaga till AI-förordningen och i den landskapslagstiftning som har utfärdats med stöd av den lagstiftningen eller som kompletterar den. I lagförslaget har redogjorts för vilken lagstiftning det rör sig om (lagförslag nr 15/2025-2026, s. 32-34).

I 2 kap. och 4 § i landskapslagen om tillsyn över artificiell intelligens finns bestämmelser om tillsynsmyndigheter. Enligt 18 § 1 punkten i självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar. Enligt 4 § 1 mom. är landskapsregeringen tillsynsmyndighet enligt artikel 70.1 i AI-förordningen och utövar tillsyn enligt AI-förordningen. Landskapsregeringen ansvarar för alla frågor som rör tillsyn enligt AI-förordningen med undantag för de uppgifter vilka åläggs Datainspektionen enligt 2 mom. I detaljmotiveringen preciseras att landskapsregeringen ska fungera som marknadskontrollmyndighet.

Enligt 4 § 2 mom. är Datainspektionen tillsynsmyndighet enligt artikel 74.8 i AI-förordningen och utövar tillsyn enligt AI-förordningen. Av detaljmotiveringen framgår att den valda lösningen följer av det som föreskrivs i AI-förordningen.

I 3 kap. i landskapslagen om tillsyn över artificiell intelligens finns bestämmelser om anmälade myndighet och anmälda organ. Enligt 5 § är landskapsregeringen anmälade myndighet enligt artikel 28.1 i AI-förordningen, med ansvar för att fastställa och genomföra de förfaranden som krävs för bedömning, utseende och anmälan av organ för bedömning av överensstämmelse och för övervakning av dessa.

Enligt landskapslagens 6 § utser den anmälade myndigheten organ för bedömning av överensstämmelse till anmält organ. Bestämmelser om ansökan om anmälan och förutsättningarna för utseende återfinns i artiklarna 29–31 i AI-förordningen. Enligt artikel 3.21 i AI-förordningen definieras organ för bedömning av överensstämmelse som organ som utför tredjepartsbedömning av överensstämmelse, inbegripet testning, certifiering och inspektion. Enligt artikel 3.22 är ett anmält organ ett organ för bedömning av överensstämmelse som anmälts i enlighet med AI-förordningen och annan relevant unionsharmoniseringslagstiftning.

I landskapslagens 7 § finns bestämmelser om anmälda organ och underentreprenörers skötande av vissa offentliga förvaltningsuppgifter. Enligt 124 § i grundlagen ska bestämmelser om överföring av offentliga förvaltningsuppgifter utfärdas genom lag. Det har ansetts att AI-förordningen inte innehåller någon rättslig grund för en överföring av offentliga förvaltningsuppgifter på anmälda organ, och att det därför behöver föreskrivas om sådan överföring av uppgifter i den nationella lagstiftningen (RP 46/2025 rd, s. 185). Till denna del motsvarar landskapslagens bestämmelser de i lagen om tillsyn över vissa system för artificiell intelligens (FFS 1377/2025). Ålandsdelegationen ser inte något konstitutionellt hinder för bestämmelserna.

I landskapslagens 4 kap. finns bestämmelser om anmälan för vissa AI-system med hög risk. I landskapslagens 8 § anges vilka AI-system som avses och att operatören ska göra anmälan till tillsynsmyndigheten. I 9 § föreskrivs om den information som ska anmälas.

I 10 § finns bestämmelser om förordningsbemyndigande. Ålandsdelegationen konstaterar att förordningsfullmakterna avser tekniska förfaranden och detaljer i information. Därtill begränsas befogenheterna av de direkt tillämpliga bestämmelserna i AI-förordningen. Ålandsdelegationen anser att bestämmelserna är förenliga med 21 § 1 mom. i självstyrelselagen och 80 § i grundlagen. Även bestämmelserna i 11 och 12 § uppfyller konstitutionella krav gällande skyddet för personuppgifter och offentlighetsprincipen i grundlagens 10 § 1 och 12 § 2 mom.

Ålandsdelegationen konstaterar att den avslutande satsen i 13 § hänvisar till uppgifter som tas ut, men avgifter torde ha avsetts. I övrigt uppfyller avgiftsbestämmelsen kraven i grundlagens 81 § gällande skatter och avgifter genom hänvisningen till landskapslagen (1993:27) om grunderna för avgifter till landskapet.

I landskapslagens 5 kap. finns bestämmelser om tillsyn och efterlevnadskontroll. I 14 § hänvisas till att tillsynsmyndigheterna erhåller sina befogenheter från 3 kap. i marknadskontrollagen samt den landskapslagstiftning vilken har utfärdats med stöd av unionens harmoniseringslagstiftning vilken förtecknas i en bilaga till AI-förordningen.

I 15 § finns bestämmelser om myndighetssamråd och samarbete. Landskapsregeringens, tillsynsmyndighetens och den anmälade myndighetens samråd och samarbete utsträcker sig till andra relevanta landskapsmyndigheter och rikets eller andra medlemsstaters behöriga myndigheter enligt AI-förordningen, i den utsträckning det är nödvändigt för att de ska kunna sköta sina uppgifter enligt AI-förordningen, denna lag och lagen om tillsyn över vissa system för artificiell intelligens (FFS 1377/2025) och författningar vilka har utfärdats med stöd av dem. Ålandsdelegationen anser att bestämmelserna inte gäller sådant förhållande till utländska makter som anges i 27 § 4 punkten i självstyrelselagen (jfr ÅD 22/25).

Bestämmelserna om vite och hot om tvångsutförande i landskapslagens 17 § kan med stöd av 18 § 26 punkten i självstyrelselagen intas i landskapslagstiftningen.

I landskapslagens 18–20 § finns bestämmelser om påföljdsavgiftsnämnd, administrativ påföljdsavgift och verkställighet av påföljdsavgift. Artikel 99 i AI-förordningen förutsätter påförandet av administrativa påföljdsavgifter vid bristande efterlevnad av förpliktelser i förordningen.

Påföljdsavgifters förhållande till behörighetsfördelningen har tidigare behandlats i lagstiftningskontrollen (se bl.a. ÅD 22/25 och HD 13.6.2025, KKO-HD/442/2025). Det har hänvisats till grundlagsutskottets tolkning om att påföljdsavgifter med avseende på 81 § i grundlagen varken är skatter eller avgifter, utan administrativa påföljder av sanktionskaraktär för en lagstridig gärning. Då landskapet har lagstiftningsbehörighet inom ett område har landskapet även behörighet att lagstifta om en administrativ påföljdsavgift. I lagstiftningskontrollen har också hänvisats till att rättssäkerhetsintresset är starkt accentuerat med hänsyn till att påföljdsavgiften är sträng och har karaktär av sanktion. Garantierna för rättssäkerhet och framför allt för behörigt förfarande enligt 21 § i grundlagen och syftena med dem kan anses vara särskilt accentuerade. Att förfarandet för att påföra påföljdsavgifter är behörigt, oavhängigt och rättvist på det sätt som krävs i 21 § i grundlagen säkerställs genom lagstiftning om att ett kollegialt organ är behörigt att fatta beslut om att påföra påföljdsavgift (se GrUU 14/2018 rd, s. 17–19 och GrUU 24/2018 rd).

Bestämmelserna i 18–20 § utgår från en regleringsmodell som liknar den för påföljdsavgifterna i 8 kap. i landskapslagen (2025:57) om cybersäkerhet och motståndskraft. Ålandsdelegationen ansåg att dessa bestämmelser var förenliga med självstyrelselagen och grundlagen (ÅD 39/25). I 4 kap. i lagen om tillsyn över vissa system för artificiell intelligens (FFS 1377/2025) har införts bestämmelser om påföljdsavgifter som har varit föremål för grundlagsutskottets prövning. Även om kraven på exakthet enligt den straffrättsliga legalitetsprincipen i grundlagens 8 § inte direkt gäller administrativa påföljder kan det allmänna kravet på exakthet inte åsidosättas i ett sammanhang som detta. Utskottet förutsatte också att maximibeloppet för de olika påföljdsavgifterna framgick klart (GrUU 33/2025 rd, stycke 10–14). Dylika maximibelopp har beaktats i landskapslagens 19 § som annars också torde uppfylla de krav som grundlagen uppställer.

Bestämmelserna i landskapslagens 19 § har utformats mot bakgrund av det som föreskrivs i AI-förordningens artikel 99. De omständigheter som uppräknas i punktlistan enligt 19 § 2 mom. är direkt hänförliga till motsvarigheten i artikel 99.7 i AI-förordningen, men vissa förtydliganden har införts. I 19 § 8 mom. föreskrivs om särskilda begränsningar vid påförandet av påföljdsavgifter för fysiska personer.

Grundlagsutskottet har ansett att de betydande maximibeloppen för påföljdsavgifter i fråga om fysiska personer är konstitutionellt problematiska i ett rent nationellt regleringssammanhang (GrUU 33/2025 rd, stycke 8). Med anledning av grundlagsutskottets anmärkningar infördes i 23 § 1 mom. i lagen om tillsyn över vissa system för artificiell intelligens en skyldighet att beakta påföljdens proportionalitet (GrUU 33/2025 rd, stycke 9 och EkUB 18/2025 rd, s. 10).

Ett motsvarande uttryckligt proportionalitetskrav har inte förts in i landskapslagen, men landskapslagens 19 § 7 mom. möjliggör att påföljdsavgift inte påförs om överträdelsen eller försummelsen ska anses vara ringa eller påförande av påföljdsavgift måste anses uppenbart oskäligt. Proportionalitetsprincipen är en allmän förvaltningsrättslig princip i Finland. Eftersom påförandet av påföljdsavgift sker inom unionsrättens tillämpningsområde gäller unionens proportionalitetsprincip också för medlemsstaterna när avgiftens storlek fastställs (se t.ex. dom i mål C-210/10, Márton Urbán. ECLI:EU:C:2012:64, punkt 54 och mål C-733/23, "Beach and bar management" EOOD. ECLI:EU:C:2025:515). Därför anser Ålandsdelegationen att avsaknaden av ett uttryckligt proportionalitetskrav i landskapslagens bestämmelser inte innebär en behörighetsöverskridning. Proportionalitetsprincipen bör särskilt beaktas i samband med tillämpningen av 19 § 2 mom. i landskapslagen.

I landskapslagens 19 § 9 mom. utnyttjas det nationella handlingsutrymmet i artikel 99.8 i AI-förordningen.

Ålandsdelegationen anser att förordningsfullmakten i landskapslagens 21 § 2 mom. är förenlig med 21 § 1 mom. i självstyrelselagen och 80 § i grundlagen.

I landskapslagens 22 § finns bestämmelser om ändringssökande. Enligt 27 § 23 punkten i självstyrelselagen tillkommer lagstiftningsbehörigheten gällande rättskipning riket med beaktande av vad som stadgas i 25 och 26 §. Om besvärsrätt, överklagbarhet och besvärsförfarande stadgas enligt 27 § 23 punkten i rikslag (RP 73/1990 rd, s. 72–73). Det som föreskrivs om besvärsinstans i landskapslagens 22 § 2 och 3 mom. överensstämmer med 25 § i självstyrelselagen.

Genom landskapslag om ändring av 1 och 4 §§ landskapslagen om marknadskontrollen av vissa produkter görs tekniska följdändringar. Landskapslagen beaktar de ändringar i marknadskontrollagen som inte ännu har trätt i kraft.

I övrigt har Ålandsdelegationen inte några särskilda kommentarer gällande landskapslagstiftningen.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen har med beaktande av självstyrelselagens för Åland stadganden funnit att hinder för ikraftträdande av landskapslagarna inte föreligger.

Närvarande Ordföranden Holm-Johansson, ledamöterna Dahlén, Siitari och Åkerblom samt suppleanten Suksi.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Marine Holm-Johansson
ordförande

Sören Silverström
sekreterare